

©DISSIDENCES

Hispanic Journal of Theory and Criticism

Joan Ramon Resina
El post-nacionalisme en el mapa global
Barcelona: Angle Editorial, 2005

Xavier Filella

La nació i el nacionalisme han estat considerats per bona part dels científics socials com a residus del passat, destinats doncs a poc més que a dissoldre's amb el progrés de la història. De fet, quan Francis Fukuyama anunciava l'any 1989 la fi de la història, no tan sols descrivia la victòria final del liberalisme i el capitalisme com a sistema polític, sinó que també ignorava la importància de les nacions en la configuració del nou escenari polític que s'obria amb la caiguda del mur de Berlín. Fukuyama queia, una vegada més, en l'error que reiteradament havien repetit marxistes i liberals en desatendre la força històrica del nacionalisme. Prou més encertat es va mostrar Samuel Huntington quan en els anys noranta formulava la seva teoria sobre el xoc de civilitzacions. Certament, no podem pretendre explicar els conflictes del nostre temps únicament amb l'entramat teòric que dogmàticament desplegava Huntington, però no podem deixar de reconèixer el seu encert en

veure que al costat de les disputes per interessos materials, hi ha també conflictes, no menys virulents, entre les diferents maneres de veure el món.

A aquesta línia de pensament que reconeix el paper de la identitat en la constitució del món polític pertany la reflexió que Joan Ramon Resina, catedràtic d'Estudis Romànics i Literatura Comparada a la Universitat de Cornell, presenta a El post-nacionalisme en el mapa global. Precisament, un dels objectius de Resina en aquest notable assaig ha estat oferir una acurada relació d'arguments que qüestionen l'avenç postnacional en el nou ordre polític global. L'autor, després de constatar el retorn del fet nacional en els dos darrers decennis, ofereix en les pàgines inicials d'aquest volum una minuciosa revisió del concepte de postnacionalisme, que centra en la coneguda definició amb què Jürgen Habermas postulava un nou format articulat exclusivament en un contracte polític amb la intenció de trencar amb el model d'estat basat en la cultura.

Resina recorda que el patriotisme abstracte dels postnacionalistes no té en compte "ni la situació espacial de les entitats polítiques ni la base local de la socialització dels ciutadans d'acord amb unes orientacions que provenen del passat". Més encara, en la seva opinió, la nació i el nacionalisme van parells amb la mateixa idea de democràcia, de manera que, tal com expressava Jean-Marie Guéhenno fa uns anys, la desaparició de la nació portaria a la mort de la política. L'argumentació de Resina reposa en una doble argumentació. D'una banda, la nació, apunta l'assagista, comporta un conjunt de referències i valors en comú que resulten imprescindibles per bastir l'espai de comunicació que el mateix Habermas qualifica d'imprescindible per fer possible el debat polític. Dit en altres paraules, la identitat, segons assevera Resina, pressuposa una memòria en comú que no pot ser improvisada com sembla pretendre el dogma postnacional.

D'altra banda, l'autor valora el factor geogràfic en tant que l'espai concret que fonamenta la comunitat nacional. La dimensió espacial de la nació en la concepció desenvolupada per Resina no implica tan sols l'espai on qualla la identitat a través de la progressiva sedimentació d'experiències en comú, sinó que té una segona qualitat no menys important. La nació, explica l'assagista, "sorgeix i funciona a una certa escala geogràfica", que l'abstracció postnacional no encerta a superar quan pretén recrear els processos nacionals més enllà de l'estat-nació. No tan sols l'Europa comunitària té problemes de legitimació popular, conclou l'autor, sinó que la mateixa "nació de democràcia mundial es podria acabar convertint fàcilment en una constel·lació totalitària".

La diferenciació entre nacionalisme i imperialisme, qüestió que ocupa el bloc central d'aquest volum, serveix a Joan Ramon Resina per oferir un cos doctrinal que fonamenta l'acció política de les nacions sense estat. En aquest sentit, l'autor contraposa el seu ideari al d'aquells que voldrien "fer passar les nacions sense estat per grups tribals premoderns, o fins i tot antimoderns". És significatiu, explica Resina, que aquells que han criticat —a propòsit del cas balcànic, posem per cas— el ressorgiment del nacionalisme i desaproven les lluites per l'autodeterminació, obliden el ferm nacionalisme dels estats actuals.

El raonament de Joan Ramon Resina passa per qüestionar els arguments dels que, com Eric Hobsbawm, per exemple, troben que la reivindicació de les petites nacions reposa en una fraudulenta invenció de tradicions. En primer lloc, assenyala Resina, la crítica construccionista de la nació hauria de tractar d'explicar l'èxit que van tenir tots aquests símbols pretesament creats del no-res per introduir-se tan ràpidament en la memòria emocional de les masses. En segon lloc, a més, per Resina, el que cal és reformular de cap a cap el mateix plantejament dels construccionistes. La qüestió, assenyala l'assagista, no és si el nacionalisme de les petites nacions és

vertader o fals, sinó posar sobre la taula que les pugnes nacionals sempre amaguen en la seva pròpia naturalesa una lluita per determinar quines són les mentides i veritats dominants. En poques paraules, per definir banalment una o altra realitat.

D'una o altra manera, doncs, segons ens mostra Joan Ramon Resina, les nacions segueixen sent les protagonistes d'aquest món globalitzat. La globalització, explica l'assagista, "se serveix de principis universals, però requereix la legitimació popular, i aquesta probablement continuarà sent nacional". El que no es pot mantenir, i els arguments desplegats en aquest volum són prou sòlids per afirmar-ho, és que el nacionalisme de les petites nacions sigui una força irracional que magnifiqui les petites diferències. Tampoc és raonable sostenir que les petites nacions, moltes de les quals han assolit el seu propi estat de 1989 ençà, hagin de reproduir el model dels estats-nació clàssics, que inclou des de les històries èpiques nacionals fins als reprovables enfrontaments territorials. Així les coses, el debat ja no és, com pretenien els universalistes il·lustrats, entre cosmopolitisme liberal i particularisme intolerant, sinó que, com ha advertit el canadenc Will Kymlicka, ara el debat s'ha traslladat al propi camp del liberalisme que ha de superar les insuficiències del seu universalisme per acomodar satisfactòriament els particulars drets de les minories.